

МУСИН ЧАПАЙ

№2008
2507к

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

Мусин Чапай

ВНТ 0023 (6 кб)
М. 78

Қазақстан Республикасының
Жоғары және орта білім министрлігі

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

Жоғары және орта оқу

орындарына арналған оқулық

(көне дәуірден 2008 жылдың басына дейін)

Толықтырылған төртінші басылымы

Алматы, 2008

802008

Қ.Н. Сәтбаев атындағы
ҚАЗАҚСТАН
РЕПУБЛИКАСЫНЫҢ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ 3

I-БӨЛІМ

ЕРТЕ ЗАМАНҒЫ ҚАЗАҚСТАН

БІРІНШІ ТАРАУ

**ҚАЗАҚСТАН ЖЕРІНДЕГІ АЛҒАШҚЫ
ҚАУЫМДЫҚ ҚҰРЫЛЫС**

§ 1. Көне, орта және соңғы тас дәуірі 9
§ 2. Қола дәуірі. Беғазы-Дөңдібай мәдениеті 13

ЕКІНШІ ТАРАУ

**ЕРТЕ ТЕМІР ДӘУІРІНДЕГІ ТАЙПАЛЫҚ ОДАҚТАР
МЕН КӨНЕ МЕМЛЕКЕТТІК ҚҰРЫЛЫМДАР**

§ 1. Сақ тайпалық одақтары 19
§ 2. Сармат тайпалары 24
§ 3. Үйсіндер 27
§ 4. Қаңлы тайпалары 33
§ 5. Ғұндар 38

II-БӨЛІМ

ОРТА ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН (VI-XII ғғ.)

ҮШІНШІ ТАРАУ

ЕРТЕ ОРТАҒАСЫРЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТЕР

§ 1. Көне түрік және Батыс түрік қағанаттары 43
§ 2. Түргеш қағанаты 48
§ 3. Қарлұқ қағанаты 51
§ 4. Оғыз мемлекеті 54
§ 5. Кимек қағанаты 58

ТӨРТІНШІ ТАРАУ

КЕЙІНГІ ОРТАҒАСЫРЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТЕР

§ 1. Қарахан мемлекеті 61
§ 2. Қарақытай мемлекеті 66
§ 3. Найман, Керейт, Жалайыр ұлыстары 69
§ 4. Қыпшақ хандығы 76

БЕСІНШІ ТАРАУ

**VI-XII ғғ. ҚАЗАҚСТАН ЖЕРІНДЕГІ ОТЫРЫҚШЫ
ЖӘНЕ КӨШПЕЛІ МӘДЕНИЕТ**

§ 1. Орта ғасырдағы Қазақстан қалалары. Ұлы Жібек жолы. 81

§ 2. Қазақстан жеріндегі материалдық және рухани мәдениет . 86

АЛТЫНШЫ ТАРАУ

МОҢҒОЛДАРДЫҢ ҚАЗАҚСТАН ЖЕРІНЕ ШАПҚЫНШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ЖАУЛАП АЛУЫ

- § 1. Моңғолдардың Қазақстан жеріне басып кіруі. Отырар апаты . 95
§ 2. Батыйдың Батысқа жорығы. Алтын Орданың құрылуы .. 100
§ 3. Қазақстан экономикасы мен мәдениетінің дамуына
және қазақ халқының қалыптасуына моңғол
шапқыншылығының тигізген зардаптары 102

ЖЕТІНШІ ТАРАУ

XIV-XV ғғ. ҚАЗАҚСТАН ЖЕРІНДЕГІ ФЕОДАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТЕР

- § 1. Ақ Орда мемлекеті 107
§ 2. Моғолстан мемлекеті 110
§ 3. Ноғай Ордасы 118
§ 4. Әбілхайыр хандығы («Көшпелі өзбектер мемлекеті») ... 120
§ 5. XIV-XV ғғ. Қазақстан экономикасы мен мәдениеті 124

СЕГІЗІНШІ ТАРАУ

ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ҚҰРЫЛУЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ (XIV-XV ғғ.)

- § 1. Қазақ хандығының құрылуы 129
§ 2. Қазақ халқының шығу тегіндегі антропологиялық және
этникалық жақтары 133
§ 3. Қазақ халқының құрылуының негізгі кезеңдері және
этнос ретінде қалыптасуының аяқталуы 137

ТОҒЫЗЫНШЫ ТАРАУ

XVI-XVII ҒАСЫРЛАРДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫ

- § 1. Қазақ хандығының этномемлекеттік шекараларының
кеңеюі 142
§ 2. Тәуке хан және оның «Жеті жарғысы» 149

ОНЫНШЫ ТАРАУ

XVI-XVII ҒҒ. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ САЯСИ-ҚОҒАМДЫҚ ҚҰРЫЛЫСЫ ЖӘНЕ ШАРУАШЫЛЫҒЫ МЕН МӘДЕНИЕТІ

- § 1. Қазақ хандығының саяси және қоғамдық құрылысы 154
§ 2. Қазақ халқының шаруашылығы мен мәдениеті 157

ОН БІРІНШІ ТАРАУ

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ЖОҢҒАРЛАРҒА ҚАРСЫ КҮРЕСІ

- § 1. Жоңғар мемлекетінің құрылуы және оның қазақ жеріне
шапқыншылығы 165

- § 2. Қазақ халқының жоңғар басқыншылығына қарсы күресі.
Жоңғар мемлекетінің күйреуі 169

ІІІ-БӨЛІМ

ҚАЗАҚСТАН РЕСЕЙ ІМПЕРІЯСЫ ҚҰРАМЫНДА

ОН ЕКІНШІ ТАРАУ

ҚАЗАҚСТАННЫҢ РЕСЕЙГЕ ҚОСЫЛУЫ

- § 1. Қазақстанның Ресейге қосылуының себептері.
Кіші жүздің империя құрамына кіруі 177
- § 2. Ресей империясының қазақ жеріндегі отарлау саясаты.
Орта және Ұлы жүздердің Ресейге бірігуі 184

ОН ҮШІНШІ ТАРАУ

ҚАЗАҚСТАННЫҢ РЕСЕЙГЕ ҚОСЫЛУЫ КЕЗІНДЕГІ ҰЛТ-АЗАТТЫҚ КҮРЕС. СЫРЫМ ДАТУҰЛЫ БАСТАҒАН КІШІ ЖҮЗ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ КӨТЕРІЛІСІ (1783–1797 жж.)

- § 1. Кіші жүздегі көтерілістің басталу себептері және оның
барысы 192
- § 2. Көтерілістің жеңілу себептері мен тарихи маңызы 198

ОН ТӨРТІНШІ ТАРАУ

ИСАТАЙ ТАЙМАНҰЛЫ МЕН МАХАМБЕТ ӨТЕМІСҰЛЫ БАСТАҒАН ШАРУАЛАР КӨТЕРІЛІСІ (1836-1838 жж.)

- § 1. Исатай мен Махамбет басқарған көтерілістің басталу
себептері 200
- § 2. Көтерілістің барысы және оның жеңіліспен аяқталуы 204

ОН БЕСІНШІ ТАРАУ

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КЕНЕСАРЫ ҚАСЫМҰЛЫ БАСҚАРҒАН ҰЛТ-АЗАТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫС (1837-1847 жж.)

- § 1. Кенесары басқарған ұлт-азаттық қозғалысының басталу
себептері және барысы 211
- § 2. Қарулы күрестің күшейген кезеңі және оның жеңілуі ... 216

ОН АЛТЫНШЫ ТАРАУ

ЖАНҚОЖА НҮРМҰХАМЕДУЛЫ БАСҚАРҒАН СЫРДАРИЯ ЖӘНЕ ЕСЕТ КӨТІБАРҰЛЫ БАСТАҒАН КІШІ ЖҮЗ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ КӨТЕРІЛІСІ (1853-1858 жж.) 221

ОН ЖЕТІНШІ ТАРАУ

ХІХ ғ. ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫНДА ҚАЗАҚСТАНҒА КАПИТАЛИСТІК ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ЕНУІ

- § 1. ХІХ ғ. 60-90 жылдарындағы әкімшілік-басқару реформалары. Патша үкіметінің аграрлық саясаты..... 228
- § 2. Қазақстанға капиталистік қатынастардың енуі 235

ОН СЕГІЗІНШІ ТАРАУ

XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН

- § 1. Қазақстанда капиталистік қатынастардың дамуы. Жұмысшы табының қалыптасуы 240
- § 2. 1905-1907 жылдардағы орыс революциясына Қазақстан халқының қатысуы 248
- § 3. Столыпин аграрлық реформасы. Отарлық қоныстандыру саясатының күшеюі 253

ОН ТОҒЫЗЫНШЫ ТАРАУ

ХІХ ЖӘНЕ XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН МӨДЕНИЕТІ

- § 1. Халық ағарту ісі және Қазақстандағы ғылыми зерттеу ... 256
- § 2. Қазақ баспасөзі мен әдебиеті және музыкасы 261

ЖИЫРМАСЫНШЫ ТАРАУ

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ 1916 ЖЫЛҒЫ ҮЛТ-АЗАТТЫҚ КӨТЕРЛІСІ

- § 1. 1916 ж. көтерілістің басталу себептері, сипаты және қозғаушы күштері 268
- § 2. Көтерілістің Жетісу және Торғай облыстарындағы орталығы 272
- § 3. Қазақстан 1917 жылғы Ақпан революциясы кезінде. Үлттық интеллигенцияның қалыптасуы және «Алаш» партиясының құрылуы 278

IV-БӨЛІМ

ҚАЗАҚСТАН КЕҢЕСТЕР ОДАҒЫ ҚҰРАМЫНДА

ЖИЫРМА БІРІНШІ ТАРАУ

1917 ЖЫЛҒЫ ҚАЗАН РЕВОЛЮЦИЯСЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДА КЕҢЕС ӨКІМЕТІНІҢ ОРНАУЫ

- § 1. 1917 жылғы Қазан революциясы және Қазақстанда Кеңес өкіметінің орнауы 284
- § 2. Қазақстанда кеңестік мемлекеттік аппарат құру және экономика саласындағы алғашқы өзгерістер 289

ЖИЫРМА ЕКІНШІ ТАРАУ

**ҚАЗАҚСТАН АЗАМАТ СОҒЫСЫ ЖЫЛДАРЫНДА
(1918-1920 жж.)**

- § 1. Өлкеде азамат соғысының басталуы және оның барысы . 294
§ 2. Қазақ кеңес автономиялық республикасының құрылуы .. 299

ЖИЫРМА ҮШІНШІ ТАРАУ

**XX ҒАСЫРДЫҢ 20-30 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ӨМІРІНДЕГІ
ӨЗГЕРІСТЕР**

- § 1. Қазақстанда жаңа экономикалық саясатқа көшу және оның барысы 305
§ 2. Республиканың қоғамдық-саяси өміріндегі өзгерістер .. 310
§ 3. Қазақ АКСР-ның одақтас республикаға айналуы.
Тоталитарлық жүйенің қылмысы мен халықты жаппай жазалауы ..... 315.

ЖИЫРМА ТӨРТІНШІ ТАРАУ

**ҚАЗАҚСТАННЫҢ ИНДУСТРИЯЛЫҚ ДАМУЫ ЖӘНЕ
ОНЫҢ ҚАЙШЫЛЫҚТАРЫ МЕН ҚИЫНДЫҚТАРЫ**

- § 1. Халық шаруашылығын қалпына келтіру барысында Қазақстан өнеркәсіп салаларының дамуы 319
§ 2. Қазақстанның индустриялық дамуындағы қайшылықтар мен қиындықтар 321

ЖИЫРМА БЕСІНШІ ТАРАУ

**ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЖЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЗАРДАПТАРЫ. 1931-1932 ЖЫЛДАРДАҒЫ АШТЫҚ**

- § 1. 20-шы жылдардағы Қазақстан ауыл шаруашылығындағы жағдай 328
§ 2. Ауыл шаруашылығын ұжымдастыру және оның зардаптары. 1931-1932 жылдардағы аштық 332

ЖИЫРМА АЛТЫНШЫ ТАРАУ

**XX ғ. 20-30 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН
МӘДЕНИЕТІ**

- § 1. Тоталитарлық жүйенің творчестволық шығармашылыққа катал идеялық қысымы 337
§ 2. Жаппай сауатсыздықты жою және халыққа білім беру ісінің дамуы. Республика жоғары мектебінің қалыптасуы . 339
§ 3. Қазақстанда ғылымның және ғылыми орталықтардың құрылуы. Әдебиет пен өнер саласындағы жетістіктер 347

ЖИЫРМА ЖЕТІНШІ ТАРАУ
ҚАЗАҚСТАН ҰЛЫ ОТАН СОҒЫСЫ ЖЫЛДАРЫНДА
(1941-1945 жж.)

- § 1. Қазақстандықтардың майданға аттануы және олардың қаһарман ерліктері 353
- § 2. Республика экономикасын майдан мүддесіне бағындыру. Халықтың тылдағы ерен ерлігі 360

ЖИЫРМА СЕГІЗІНШІ ТАРАУ
ҚАЗАҚСТАН СОҒЫСТАН КЕЙІНГІ ЖЫЛДАРДА
(1946-1950 жж.)

- § 1. Республика халық шаруашылығын қалпына келтіру және одан әрі дамуы 367
- § 2. Қазақстанның 1946-1950 жылдардағы қоғамдық-саяси өмірі 374

ЖИЫРМА ТОҒЫЗЫНШЫ ТАРАУ
XX ғ. 50-ші ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ
САЯСИ-ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ
ЭКОНОМИКАСЫ МЕН МӘДЕНИЕТІ

- § 1. Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірі. Өнеркәсіптің даму барысы 378
- § 2. Республика ауыл шаруашылығының артта қалуы. Тын және тынайған жерлерді игеру 383
- § 3. Қазақстанның мәдени дамуындағы өзгерістер 387

ОТЫЗЫНШЫ ТАРАУ
ҚАЗАҚСТАННЫҢ XX ғ. 60-шы ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖӘНЕ САЯСИ-ӘЛЕУМЕТТІК
ЖАҒДАЙЫ

- § 1. Қазақстанда жүргізілген экономикалық реформалар және оның нәтижелері 392
- § 2. Республикадағы қоғамдық-саяси жағдай. Әлеуметтік және мәдени дамудағы ақуал 398

ОТЫЗ БІРІНШІ ТАРАУ
ҚАЗАҚСТАН «ТОҚЫРАУ» КЕЗЕҢІНДЕ (1971-1985 жж.)

- § 1. «Тоқырау» жылдарындағы республиканың өнеркәсібі .. 403
- § 2. Қазақстан ауыл шаруашылығының дамуындағы қайшылықтар мен қиындықтар 406
- § 3. Республиканың қоғамдық-саяси және мәдени дамуындағы жағдай 409

ОТЫЗ ЕКІНШІ ТАРАУ

ҚАЗАҚСТАН «ҚАЙТА ҚҰРУ» ЖЫЛДАРЫНДА
(1985-1991 жж.)

- § 1. «Қайта құру» кезіндегі республиканың қоғамдық-саяси өміріндегі өзгерістер.
1986 жылғы Желтоқсан оқиғасы 416
- § 2. Қазақстанда демократиялық қатынастардың белең алуы.
Саяси партиялар мен қоғамдық бірлестіктердің құрылуы 420

ОТЫЗ ҮШІНШІ ТАРАУ

«ҚАЙТА ҚҰРУ» КЕЗІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ
ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖӘНЕ МӘДЕНИ
ДАМУЫНДАҒЫ ӨЗГЕРІСТЕР

- § 1. Жаңа жағдайдағы республиканың экономикалық ахуалы .. 425
- § 2. Қазақстанның әлеуметтік және мәдени дамуындағы
қиындықтар 429

V-БӨЛІМ

ҚАЗАҚСТАН – ЕГЕМЕН ТӘУЕЛСІЗ МЕМЛЕКЕТ

ОТЫЗ ТӨРТІНШІ ТАРАУ

КЕҢЕСТЕР ОДАҒЫНЫҢ ЫДЫРАУЫ ЖӘНЕ
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕГЕМЕНДІК АЛУЫ

- § 1. Кенестер Одағы ыдырауының себептері 433
- § 2. Қазақстанның тәуелсіздік алуы 439

ОТЫЗ БЕСІНШІ ТАРАУ

ЕГЕМЕН ҚАЗАҚСТАННЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТЫ

- § 1. Қазақстанның шет елдермен тең құқықтық қатынастар
құру саясаты 443
- § 2. Мемлекет қауіпсіздігін сақтау – басты міндет 456
- § 3. Тәуелсіз Қазақстанның сыртқы саясатындағы
экономикалық байланыс мәселелері 465

ОТЫЗ АЛТЫНШЫ ТАРАУ

ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ІШКІ МЕМЛЕКЕТТІК
БАСҚАРУ САЯСАТЫ. ДЕМОКРАТИЯЛЫҚ
ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ДАМУЫ

- § 1. Елдегі демократиялық қатынастардың дамуы. Саяси
партиялар мен қоғамдық қозғалыстар 473
- § 2. 1993-1995 жж. Қазақстанның Конституциясы 487
- § 3. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Рәміздері 493

ОТЫЗ ЖЕТІНШІ ТАРАУ
ЕГЕМЕН ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЭКОНОМИКАСЫ

- § 1. Қазақстанда нарықтық қатынастарға көшу:
    қиыншылықтары мен қайшылықтары 499
- § 2. Қазақстан өнеркәсібі 506
- § 3. Республика ауыл шаруашылығының жағдайы 513

ОТЫЗ СЕГІЗІНШІ ТАРАУ
ҚАЗАҚСТАННЫҢ КӨЛІК ЖӘНЕ ЖОЛ ҚАТЫНАСЫ

- § 1. Қазақстанның темір жол қатынасы 521
- § 2. Республиканың автомобиль жол қатынасы 531
- § 3. Қазақстанның су жол қатынасы 536
- § 4. Өуе жол қатынасы 540
- § 5. Қазақстан құбыр жолдары 543

ОТЫЗ ТОҒЫЗЫНШЫ ТАРАУ
ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ
ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫ

- § 1. Республика халқының демографиялық құрамы және оны
    қамсыздандыру ісі 550
- § 2. Қазақстан халқын тұрғын үй, өнеркәсіп тауарлары және
    азық-түлікпен қамтамасыз ету қызметі 557

ҚЫРЫҚЫНШЫ ТАРАУ
ЕГЕМЕН ҚАЗАҚСТАННЫҢ МӘДЕНИЕТІ

- § 1. Қазақстан Республикасындағы білім мен ғылым 566
- § 2. Қазақстан әдебиеті мен өнері және тарихи-мәдени
    күндылықтары 573
- § 3. Ақпарат және мәдени-ағарту орындарының қызметі 583

- ТАРИХИ Оқиғалар Жылнамасы** 589
- ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ** 616